

b) Célkitűzés.

II. Tárgyalás. a) Fejbeli szorzás a 100-as számkörben.

Mennyi $3 \times 2 =$;	$5 \times 7 =$;
$8 \times 8 =$;	$4 \times 6 =$;
$9 \times 8 =$;	$3 \times 9 =$;
$8 \times 6 =$;	$7 \times 8 =$;
$7 \times 3 =$;	$8 \times 8 =$;

Hány hónap van 8 esztendőben?

Hány darab 8 pár?

Hány nap 9 hét?

Mennyi $6 \times 15 =$;	$4 \times 11 =$;
$3 \times 20 =$;	$7 \times 12 =$;
$2 \times 30 =$;	$3 \times 25 =$;
$15 \times 6 =$;	$5 \times 18 =$;
$2 \times 45 =$;	$8 \times 11 =$;

Hány lába van 22 lónak?

Hány bábú van 11 tekejátékban?

b) Fejbeli osztás.

Hányszor van meg 100-ban az 1?

Hányszor van meg 100-ban a 100?

Hányszor van meg $90 : 3 =$;	$100 : 10 =$;	$90 : 2 =$;
$80 : 4 =$;	$100 : 20 =$;	$90 : 45 =$;
$50 : 5 =$;	$90 : 30 =$;	$70 : 2 =$;
$70 : 7 =$;	$80 : 40 =$;	$70 : 35 =$;
$60 : 3 =$;	$100 : 50 =$;	$80 : 20 =$;

Hány pár van 5 tucatsban?

Hány hét van 6 hónapban?

Hány óra van 4 napban?

III. Összefoglalás. a) Begyakorlás más példákon.

b) Uj célkitűzés. Szüleitek, a gazda, az iparos, a kereskedő számolásaikat legtöbbször írásban végzik el. Nemcsak gyorsabb, de biztosabb is munkájuk. Legközelebb mi is írásban számolunk!

1940. október 2. hete.

Földrajz.

IV. OSZTALY.

A tanítás anyaga: A Dunántúl összefoglalása.

Nevelési cél: A szülőföld környékének megismerése.

Szemléltetés: Térkép, táblai rajzon.

I. Előkészítés. a) Számonkérés. A legutóbb tanult tájegység felújítása és számonkérése. *b) Célkitűzés.* Foglaljuk most össze azt, amit a Dunántúlról tanultunk!

II. Tárgyalás a) *Fekvése, nagysága.* A Dunántúl hazánk nyugati részén, a Duna és a Dráva között terül el. Területe mintegy 40.000 négyzetkilométer (kb. háromszor akkora, mint Pest-megye)

b) *Felszine* változatos. Közepén a Zala folyótól a visegrádi szorosig a Magyar-Közép-hegység húzódik. Részei: a Bakony, Vértes és a Dunazug-hegység (Gerecse, Pilis.)

Délkeleti felében terül el a Mecsek. Régen az Alföldet borító tengerből, ma a környező síkságból kiemelkedő sziget-hegység. Legnagyobb magassága 682 m (Zengő.)

Az ország nyugati részén az Alpok előhegyei emelkednek: a Lajta, Rozália és az Irottkő. Ezt a vidéket Dunántúli dombvidéknek is nevezik.

Legszebb tája a Balaton északi partján húzódó *Balaton-felvidék*, amely a Bakony nyúlványa. Kialudt tűzhányók emelkednek itt: Badacsony, Szentgyörgy, Csobánc, Szigliget, Somlyó stb. Egykor ezen a vidéken több helyen megrepedt a föld. szilárd kérge és a föld belsejéből izzón folyó kőanyag, *lava* tódult ki. A lavával együtt sok *gőz, gáz* került felszínre. A Tihanyi-félszigeten sokáig melegforrások, ú. n. geizirek szöktek a magasba. Ma is láthatjuk nyílásaikat (tölcsér, kráter). Vulkáni takaró fedi a boglári és fonyódi várhegyet is. Azok kemény anyaga védte meg az alul levő homokot, így a szél nem hordhatta el.

c) *Éghajlata.* Dunántúlon forró nyár, hideg tél van, de nem annyira szélsőséges, mint az Alföldön. Ez azért van, mert magasabban fekszik, mint az Alföld, meg a tengerhez is közelebb van. Csapadéka is több (700—900 mm). Sokkal fontosabb azonban az, hogy ez a csapadékmennyiség egyenletesebben oszlik meg az év folyamán, azért ritka Dunántúlon az aszály, a szárazság.

d) *Vizei.* Dunántúl legnagyobb folyói mind a szomszédos Ausztriából (a német Birodalom része) jönnek át, ott erednek az Alpokban. A Rába a nyugati részek, a Murával bővülő Dráva pedig a déli vidékek vizeit gyűjti össze.

A Balatonba ömlik a kis Zala folyó. A Balaton felesleges vizét a csatornázott Sió viszi le, mely útközben a Kapossal és a Sárvízzel egyesül.

Dunántúl közepén terül el hazánk legnagyobb tava, a Balaton. Hossza 78 km, szélessége 6—15 km között váltakozik. Tihanynál azonban, ahol benyúlik a félsziget, csak másfél km. széles. Nem igen mély, átlag 3 m, de Tihanynál 11 m a mélysége. Északi partját hegyek szegélyezik, ez a Balaton-felvidék. A tó déli partja alacsony és homokos.

A Balatont a csapadék és a Zala táplálják. Fenékforrásaiból a legjelentősebb Csupaknál van, amely szénsavtartalmú.

Érdekes a tó hullámozása. A Balaton hullámai a szélvihar elülte után is még jó ideig ingásban maradnak. A hullámok azonban nem tarajosak, hanem símák. Ezek a hullámok, melyeket a balatoni halásznép *lógók*-nak nevez, olyan messze parto-

kig is elterjednek, ahol nem is volt szél. Sokszor megtörténik, hogy szélesendes éjtszakákon egyszerre csak a hárfa hangjához hasonló zöngéssel kezdi csapkodni a víz a partokat. Minden halász tudja azt, hogy a lóggók játéka az a titokzatos háborgás.

Színjátéka is páratlan. Más a színe, ha nyugalomban van megint más, ha hullámozik, vagy felhőárnyék takarja.

Télen is szép a Balaton, mikor befagy. Hideg éjtszakákon a jég nyöszörög és sóhajtozik. A hideg miatt összehúzódik, de a partokhoz hozzá van fagyva, onnan nem tud szabadulni. Emiatt nagyokat pattanva, durranva repedések támadnak rajta. A balatoni ember ilyenkor azt mondja, *hízik a jég*, mivel a levegőre kerülő víz rögtön megfagy. Tél vége felé a meleg kiterjeszti a jeget, de a partok megint nem engedik. Emiatt a jég 2—3 m magas jégtorlaszokat alkotva feltorlódik. Ezek a *turolások*. Mellettük felázik az összeropedezett jég és 0.5—2 m széles csatornák támadnak. Az ingadozó, bizonytalan felületen a ló megriad. Innen nevezik ezt a jelenséget *rianásnak*.

A Balaton nemcsak a halai: fogas, garda („látott hall“) miatt nevezetes, hanem azért is, mert egyik leglátogatottabb nyaralóvidékünk. A part mentén szép nyaralótelepek épültek.

Sokkal kisebb és sekélyebb a Balatontól északkeletre elterülő Velencei-tó. Nagyrészt nádasok borítják.

Régen a Dunántúlon is sok mocsaras terület volt. Ma csak a Kis-Balaton, a Balaton nyugati vége mocsaras. De ma már azt is le akarják csapolni, miáltal megszűnik hazánkban a régi mocsárvilág, eltűnik az utolsó kócsag is Magyarországról.

e) *Talaja és Termékei*. Dunántúl legnagyobb részét lösztalaj borítja. A lösz, meg az alacsonyabb területek áradmányos talaja kitűnő termőföldet adnak. Ezért a Dunántúlon igen fejlett földművelést találunk. A termelés azonban — a kedvezőbb éghajlat következtében — változatcsább, mint az Alföldön. Minden gabonafajtát termelnek itt, a nép rozskenyérrel él. Szőlőművelés, gyümölestermelés, azután az erdők (bükk, tölgy) fájának feldolgozása (faipar a Bakonyban) mind munkát és kenyeret ad a népnek.

Dunántúl tenyésztik hazánkban a legtöbb szarvasmarhát. Ezt a jó legelőinek, kaszálóinak és a mesterséges takarmánytermelésnek (lóhere, lucerna, bükköny stb.) köszönheti. A lótenyésztés nem olyan nagyarányú, mint az Alföldön, de az erős muraközi lovak híresek. Az erdős és kukoricatermelő vidékeken sok a sertés. Szárazabb legelőkön csak a nagyobb gazdaságok legeltetnek juhokat. Baromfi, tojás ezrével kerül innen a külföldi piacokra.

Nagy előnye az Alfölddel szemben, hogy hegyei tele vannak ásványi kincsekkel. A hegyek kitűnő építő- és útburkoló követ, mész- és cementégetésre alkalmas mészkövet, márgát szolgáltatnak. Legbecsesebb ásványa azonban a szén. A szénbányászat alapozta meg a dunántúli városok fejlett gyáripárát. Éppen

ezért a lakosság nemcsak földművelésből és állattenyésztésből él, hanem bányászatból, iparból, a fürdőhelyeken pedig idegenforgalomból is.

f) *Lakosság, település.* A sok kedvező megélhetési alkalom, meg azután az, hogy a török-időkben sokkal kevesebbet szenvedett, mint az Alföld, összesűrítette, tömörítette a lakosságot a Dunántúl. Ezért aránylag sokkal sűrűbben lakott, mint az Alföld.

Lakosságának kétharmada magyar. A nyugati határszélen, azután a Középhegységben és a Duna mentén németek is élnek. A Mura felé horvátok, Zala és Vas megye nyugati felében vendek, a Dráva mentén sokácok (ezek is katolikus vallású szerbek) laknak.

Dunántúl hazánknak nemcsak legsűrűbben lakott, hanem legműveltebb része is. Itt tudnak a legtöbben írni és olvasni, minden száz emberből 89.

Tanya kevés van. Nincsenek népes, nagyhatárú városok, a lakosság kisebb falvakba tömörült, amelyek közel esnek egymáshoz. Kevés vályog-, inkább téglá és kőházakat találunk. A városok kisebbek, mint az Alföldön, de városias külsejűek és kevés a földművelő lakosságuk. A nagyobb községeket, városokat részben a folyók partján, részben a hegyek lábánál és a fontosabb közlekedő útvonalak keresztezésénél találjuk.

III. Összefoglalás. (Vármegyék, városok, azok nevezetessége következő óra anyaga.) Milyen a Dunántúl felszíne? Miért kedvező az éghajlat? Mi terem rajta? Melyek ásványi kincsei? Hol laknak idegen népek? Hol keletkeztek a nagyobb városok, telepek?

1940. szeptember 2. hete.

Testgyakorlás.

V. OSZTÁLY.

- A.
1. Két oldalsorból sorbontás négy nyitott sorba.
 2. Szökdelés egy lábon, másik térd emelve, a szökdeléssel egyidejűleg karlendítés lazán előre és hátra. Jelre felváltva többször.
 3. Páros lábon szökdelés, jelre guggoló-állás és ütemváltoztatás nélkül térdhajlítgatás rugalmasan. Ezt felváltva többször.
 4. Törökülés, kezek a térden. Nyakkörzés.
 5. Mellhez. A könyökkel hátra ütögetni.
 6. Oldalsó terpeszállás, karok oldalsó középtartásban. Törzshajlítás előre bokafogással, kétszer, háromszor hajlítgatás (rugalmasan), majd törzsnyújtás hátra, karfordítással.
 7. Törzsforgatás egyoldalú karütéssel.
 8. Törökülésből felállás kéz segítése nélkül. Többször.